

УДК 330.341.1

ЯКІСТЬ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ ЯК ІНДИКАТОР СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

ШАРАПА І.В. – здобувач, Херсонська ОДА
МАКАРЕНКО С.М. – к.е.н., Херсонська ОДА
ОЛІЙНИК Н.М. – С.М. к.т.н., доцент, Херсонський НТУ

Постановка проблеми. За роки незалежності України загострилися й актуалізувалися проблеми, пов'язані з соціально-економічним розвитком регіонів та покращенням стану їх основних індикаторів. З огляду на це об'єктом посиленої уваги стає якість життя населення, рівень якої є основним критерієм розвитку країни та регіонів зокрема, а також передумовою розвитку людського капіталу та засобом посилення конкурентоспроможності національної економіки.

Для України питання підвищення рівня та якості життя її громадян особливо загострилися у зв'язку з розгортанням сучасної світової фінансової кризи, унаслідок впливу якої значно погіршився добробут населення, особливо сільських мешканців. У рейтингу з розвитку людського потенціалу в 2008 році Україна посіла 85 місце серед 182 країн світу та порівняно з 2005 роком погіршила свій показник на сім позицій [1]. Такі деструктивні зміни викликали посилення наукового інтересу до проблематики покращення якості життя населення.

Водночас тенденції, пов'язані з постійним зростанням ролі регіонів у різних сферах життя країни та посиленням мотиваційного механізму самоорганізації місцевого розвитку, вимагають перенесення акцентів у вирішенні проблем підвищення якості життя на мезорівень.

Стан вивчення проблеми. Різні аспекти проблеми підвищення якості життя населення активно обговорюються і висвітлюються в літературі, зокрема в роботах Буднікевич І., Парфенової Н., Рімашевської Н., Філіпчук Н. та інших науковців [1-4]. Незважаючи на вагомий напрацювання, є проблеми, що потребують додаткового наукового аналізу.

Завдання і методика досліджень. Метою дослідження є аналіз рівня життя населення Херсонської області й обґрунтування необхідності формування оптимальної стратегії економічного розвитку і підвищення якості життя громадян. Досягнення поставленої мети зумовило необхідність вирішення таких завдань: провести диференціацію життєвого рівня населення Херсонської області, визначити недоліки наявних методик оцінки якості життя населення та обґрунтувати необхідність розробки оптимальної стратегії економічного розвитку регіону і підвищення якості життя населення.

Для досягнення сформульованої мети і вирішення встановлених завдань використано такі методи дослідження: теоретичне узагальнення і порівняння – для уточнення наукових визначень показників, які характеризують рівень якості життя населення регіону; статистико-економічний – для визначення особливостей та тенденцій диференціації життєвого рівня населення Херсонської області; абстрактно-логічний – для теоретичного узагальнення та формулювання висновків.

Результати досліджень. Досвід розв'язання проблем регіонального розвитку в різних країнах свідчить про необхідність досягнення балансу між доходами переважної чисельності населення та окремих заможних категорій громадян, зме-

ншення регіональних диспропорцій шляхом організації допомоги депресивним територіям і підтримки їх динамічного економічного зростання.

Протягом уже тривалого часу не вдається повністю розмежувати сфери повноважень і відповідальності між органами місцевої виконавчої влади та місцевого самоврядування різних рівнів у питаннях регіонального та місцевого розвитку. Система державного управління перевантажена дублюванням повноважень, не існує достатнього контролю за діяльністю владних структур, відповідальності за неякісне виконання покладених обов'язків щодо розробки та впровадження стратегій регіонального розвитку та підвищення якості життя населення.

В економічно розвинених країнах дослідження рівня життя населення – традиційний напрям економічної теорії і практики. Глобальні соціально-економічні перетворення потребують точного й об'єктивного визначення життєвого рівня населення, його платоспроможності, співвідношення розміру витрат та доходів від господарської діяльності, чисельності бідних та причин збідніння населення регіонів, структури і межі бідності, впливу загальноекономічних умов на стереотипи споживчої поведінки та мотивації до праці, а також виявлення особливостей процесів відтворення населення та адаптаційної можливості жителів України до нової ситуації.

У сучасних умовах найвагоміший вплив на рівень життя населення країни має рівень доходів, що може бути направлений на придбання споживчих товарів та оплату наданих послуг, виконаних робіт. Доходи населення включають обсяг нарахованих виплат у грошовій та натуральній формі: заробітна плата (включаючи одержану з-за кордону), прибуток та змішаний дохід, одержані доходи від власності, соціальна допомога та інші поточні трансферти.

Найголовнішою метою розвитку будь-якої країни є створення належних умов для сталого розвитку економіки та підвищення рівня і якості життя населення. Підвищення якості життя населення можна досягти шляхом зростання розміру реальних доходів, створення умов для отримання якісної освіти та медичної допомоги, гідного працевлаштування. Людський фактор при забезпеченні необхідних умов для самореалізації дозволить підвищити ефективність діяльності всіх сегментів суспільного виробництва.

Для визначення відмінностей у якості життя населення Херсонської області в табл. 1 проведемо аналіз життєвого рівня населення регіону.

Зменшення частки населення із середньодушовими доходами на місяць, нижчими прожиткового мінімуму, у 2007-2008 роках пов'язане передусім із встановленням рівноваги між розмірами мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму. Ураховуючи, що темп зростання реальної заробітної плати в 2007 році склав 113,2%, в 2008 році – 104,5%, можемо впевнено стверджувати - скорочення частки населення із середньодушовими доходами у місяць, нижчими прожиткового мінімуму, більш ніж удвічі пов'язане зі зміною методики розрахунку прожиткового мінімуму громадян країни.

Таблиця 1 - Диференціація життєвого рівня населення Херсонської області [5]

Роки	Співвідношення доходів 10% найбільш та 10% найменш забезпеченого населення, разів		Частка населення із середньодушовими доходами на місяць, нижчими прожиткового мінімуму, %	
	грошових	загальних	грошових	загальних
2000	6,1	6,9	87,6	84,5

2001	9,3	7,9	91,8	86,8
2002	8,7	7,7	92,9	85,0
2003	7,1	7,4	82,4	78,8
2004	8,7	7,1	74,1	66,6
2005	7,9	5,8	64,7	57,9
2006	7,0	7,8	67,6	61,9
2007	6,7	5,5	42,5	36,5
2008	5,3	5,2	28,4	23,4

Отже, аналіз рівня та межі бідності населення Херсонської області свідчить, що, незважаючи на зниження співвідношення 10% найбільш та 10% найменш забезпеченого населення, у регіоні сформувався значний контингент населення, доходи якого не забезпечують споживання мінімально визначеного рівня товарів, робіт, послуг (від 23,4% до 61,9% у залежності від методики розрахунків, що використовується). До цих соціальних груп належать в основному багатодітні та неповнолітні сім'ї з дітьми; сім'ї з великим навантаженням на годувальників з боку утриманців; сім'ї, члени яких зайняті на підприємствах і в організаціях бюджетної сфери, одиноки пенсіонери та інваліди.

Досвід більшості країн світу свідчить, що тільки у випадку активної узгодженої співпраці держави з підприємцями можливе швидке розв'язання нагальних соціальних проблем населення регіону шляхом запровадження благодійних (спонсорських) заходів.

Процес розвитку регіонів також ускладнюється постійною нестачею фінансових ресурсів – швидко виникаючі підприємства найчастіше мають обмежений капітал, який поряд із обмеженістю кредитних ресурсів не дозволяє їм повністю реалізовувати свої наміри.

Найголовнішим завданням, на вирішення якого направлено зазначене дослідження, є підвищення якості життя населення шляхом створення гідних умов праці, надання можливості працювати економічно-активному населенню з урахуванням специфічних якостей окремих соціальних груп. Зазначене можливо досягнути за допомогою розробки та впровадження оптимальної стратегії розвитку регіону та підвищення якості життя населення.

Стратегія розвитку регіону та підвищення якості життя населення – комплекс заходів органів виконавчої влади, політичних, громадських організацій та об'єднань, територіальних громад, спрямований на забезпечення сталого економічного розвитку відповідних територій, створення належних умов для соціального розвитку населення, розширення підприємницької діяльності та активного залучення внутрішніх та зовнішніх джерел фінансування.

Основа розвитку регіону становить організаційно-економічний механізм – сукупність форм і методів, за допомогою яких здійснюється організація суспільного виробництва в регіоні й узгоджується його діяльність як єдиного цілого. Структура організаційно-економічного механізму за функціональною ознакою повинна включати три основні складові: державне регулювання на різних рівнях (загальнодержавному, регіональному, місцевому), саморегулювання та саморозвиток на мікрорівні, громадське регулювання з боку населення та неурядових організацій.

Головними функціями організаційно-економічного механізму повинні бути орієнтація діяльності органів управління на соціальні потреби населення, визначення основних напрямів розвитку регіону та джерел їх фінансування.

Покращення умов життя та праці, підвищення кваліфікаційних характеристик, зміна професійної спрямованості робочої сили потрібні не як окремі складові,

а як засіб підвищення економічної ефективності виробництва та соціального розвитку населення. Динамічність економічної системи і, насамперед, кон'юнктури ринку, вимагає чітко відрегульованої й ефективно діючої організаційної системи управління ринком праці.

Висновки та пропозиції. З вищевикладеного стає очевидним, що значна диференціація в доходах населення Херсонської області, особливо в сільській місцевості, є однією з основних причин дестабілізації економічного становища та гальмування темпів розвитку регіону. Для підвищення якості життя населення політика місцевих органів виконавчої влади та місцевого самоврядування повинна бути спрямована на формування необхідних умов проживання та отримання населенням гідного розміру оплати праці, який задовольнив би матеріальні та духовні потреби громадян. Зазначене можливо досягти за рахунок забезпечення ефективного механізму спрощення та мінімізації регулювання діяльності суб'єктів господарювання всіх форм власності, забезпечення активізації інвестиційної діяльності, узгодження нормативно-правових документів між собою, усунення правових ніш та колізій.

Перспектива подальших досліджень. У подальшому планується приділити увагу дослідженню та визначенню інших складових частин якості життя населення, зміни яких забезпечать регіональний та загальнодержавний розвиток взагалі та дозволять підвищити якість життя населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Філіпчук Н. В. Регіональні особливості підвищення якості життя населення: соціально-економічний аспект: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.05 / Н. В. Філіпчук. - Ужгород, 2009. – 20 с.
2. Буднікевич І. Регіональні аспекти управління якістю життя / І. Буднікевич, Н. Парфенова // Науковий вісник Чернівецького національного університету : Збірник наукових праць. Вип. 328-329. Економіка. – Чернівці: Рута, 2007. – С. 104-109.
3. Парфенова Н. В. Методичні засади оцінки якості життя населення на рівні регіону / Н. В. Парфенова // Науковий вісник Чернівецького національного університету : Збірник наукових праць. Вип. 366. Економіка. – Чернівці: Рута, 2007. – С. 77-82.
4. Філіпчук Н. В. Регіональна соціально-економічна концепція підвищення якості життя населення: прогнозні сценарії й етапи реалізації (на прикладі Чернівецької області) / Н. В. Філіпчук // «Економіка: проблеми теорії та практики»: Збірник наукових праць. Вип. 253. Т.4. – Дніпропетровськ, 2009. – С. 1015-1024.
5. Статистичний щорічник Херсонської області за 2009 рік / Головне управління статистики у Херсонській області. – Херсон, 2010.